

доверяє альтернативним СМІ или не доверяє им вообще. Данный феномен веде к нарастающей конфронтации в обществе между разными социальными группами. Фактически именно СМІ становяться тем, посредством чего в украинском обществе достигается фрагментарность и продолжают существовать субкультуры.

Проанализировав, можно сделать вывод, что на политическую культуру современного украинца все еще имеют огромное влияние отголоски исторического бэкграунда, в условиях которого формировалось современное украинское государство. По понятным причинам, Украина не вошла в исследование Алмонда и Вербы, ставшее классическим, однако их последователи часто предпринимают попытки определить политическую культуру Украины в соответствии с какой-либо типологией. Мы не ставим задачей данной работы определение политической культуры Украины согласно какому-либо подходу – мы выявляем более специфические ее элементы. Но и, не относя ее к определенному типу можно выяснить, что политическая культура Украины имеет ярко выраженную фрагментарность, обусловленную историческими и геополитическими факторами.

Список использованных источников:

1. Verba S. Conclusion: comparative political culture // Political culture and political development / L.W. Pye, S.Verba (eds). – P. 516 – P.. Цит. по Р. Формизано. Понятие политической культуры // ProetContra: Т 7. – 2002. – С. 116.
2. Алмонд Г., Пауэлл Дж., Стром К., Далтон Р. Сравнительная политология сегодня: Мировой обзор: Учебное пособие/ Сокр. Перевод с английского А.С. Богдановского, Л.А. Галкиной; Под ред. М.В. Ильина, А.Ю. Мельвиля. – М.: Аспект Пресс, 2002. – 537 с.
3. Поліщук І. Ментальність українства: політичний аспект // 2001. – N 1. – С. 86-92.
4. Хантингтон С. – Столкновение цивилизаций / С. Хантингтон; Пер. с англ. Т. Велимеева. Ю. Новикова. – М: ООО «Издательство АСТ», 2003. – 603 с.

Перепелиця Н.О.

аспірантка,

*Київський національний університет
імені Тараса Шевченка*

ФРЕНСІС ФУКУЯМА

ПРО ПЕРСПЕКТИВИ ЛІБЕРАЛЬНОЇ ДЕМОКРАТІЇ

У Другому томі проекту під заголовком «Політичний порядок в мінливих суспільствах» Ф. Фукуяма міститься спроба аналізу того, як сучасні держави еволюціонували, почавши свій шлях від патримоніального, родового устрою суспільства. Крім того, автор хотів показати, яким чином спрощене розуміння процесів розвитку може привести до згубної політики.

Ф. Фукуяма окреслює рамки досліджень з приводу розвитку, головними складовими частинами якого є економічне зростання, соціальна мобілізація,

зміни в області ідей і політичний розвиток. Політичний розвиток, в свою чергу, складається з трьох компонентів: держави, верховенства закону і механізмів підзвітності. Всі ці шість вимірювань, на погляд Фукуями, полягають між собою в складних відносинах і, крім того, є суб'єктами своєї власної незалежної логіки і еволюційних змін. Будь-яке суспільство може перебувати на зовсім різних позиціях щодо всіх цих шести вимірювань. Тому Китай має дуже сильну державу, але обмежене верховенство закону і ніякої формальної демократичної підзвітності. Сінгапур схожий на Китай в тому, що стосується швидкого економічного зростання і наявності сильної держави, однак відрізняється від нього, оскільки володіє успадкованою і відносно добре розвиненою судовою системою. І, навпаки, Афганістан має формальний механізм підзвітності (він знаходиться в процесі швидкого саморуйнування), проте дуже слабкий в тому, що стосується верховенства закону, має слабку державу і значно більш повільне економічне зростання. Прогрес в одному з перерахованих вимірювань здатний стимулювати зростання в іншому, однак, як підкреслює Хантінгтон, вони нерідко можуть мати протилежні цілі.

Головна розбіжність, на якій фокусує свою увагу Хантінгтон, існує між соціальною мобілізацією та політичними інститутами. Однак в книзі Фукуями наведено кілька інших відмінностей, що виникли в останні 200 років.

Добре функціонуюча ліберальна демократія залежить від знаходження правильного балансу між інститутами, концентрує і використовують владу – мова йде про державу – і механізмами обмеження, законами і демократичною підзвітністю. У багатьох частинах світу сьогодні (наприклад, в Росії і в Китаї), а також в історії Заходу головною проблемою політичного розвитку можна вважати зміцнення механізму обмеження сильної держави. Побоювання з приводу концентрованої державної влади, зрозуміло, були і залишаються домінуючою темою в Сполучених Штатах – від революції до «Руху чаювання» сьогодні.

Разом з тим у багатьох країнах, що розвиваються ця проблема має протилежний характер: йдеться про відсутність ефективної держави, здатної забезпечити такі мінімальні суспільні блага як безпеку громадян, суспільну охорону здоров'я, освіту, інфраструктуру, а також інші основні суспільні інтереси.

Тому однією з головних тем другого тому є питання про те, яким чином сучасна держава в процесі свого розвитку віддалялася від патримоніального типу держави (патримоніальна держава вважається особистою власністю правителів, а сьогодні цей термін замінений на неопатримоніальну, оскільки в даний час ніхто відкрито не претендує на те, щоб оголосити своєю власністю державу, проте багато хто веде себе саме так). Перша частина книги (всього там п'ять частин) пояснює, яким чином сучасна держава з'явилося в таких розвинених країнах як Німеччина, Британія і Сполучені Штати, тоді як друга частина присвячена спадщині слабкості держави за межами Заходу після західної колонізації.

В Україні немає іншого вибору, крім інтеграції в європейське співтовариство. Про це на публічній лекції в Києві заявив Френсіс Фукуяма.

Перш за все, інтеграція – потужний стимул економічних реформ в країні. Крім того, єдина альтернатива ЄС – це фактично союз з клептократичними

державами, вважає вчений. За словами Фукуями, шлях України до Європи буде довгим і непростим, але, швидше за все, у неї знайдуться і помічники.

Модель ефективної держави, на думку Фукуями, включає три складові: держава, система права і система цивільних інститутів, які забезпечують відповідальність влади перед громадянами. «Я не впевнений, що це є в Україні, і цього точно немає в Росії», – зазначив учений.

Фукуяма визнає, що протягом останніх 10 років справи у авторитарних режимів йшли краще, ніж у західних ліберальних демократій. І все ж майбутнє – за останніми, вважає він. Китайська модель, навпаки, не має перспектив, оскільки не збалансована по зазначеній моделі.

Футуролог не береться пророкувати, як саме буде відбуватися демократизація України. У цього процесу є ряд необхідних умов – високий рівень освіти в суспільстві, налагоджений обмін інформацією і контроль над владою, а також стабільність правової системи. Але основна умова – це бажання громадян створити демократичну державу і здатність до самоорганізації з цією метою. Індивідуалізм в цій справі не потрібен, впевнений Фукуяма.

25 років тому, коли рухнув комуністичний блок, Ф. Фукуяма передбачав, що багато нових держав і спільнот візьмуть західну модель розвитку. Він навіть пропонував назвати її «датської». Але чи справді така орієнтація на Захід застосовна до всього світу?

На думку Френсіса Фукуями, такі сподівання притаманні багатьом країнам, але реальність така, що далеко не всі зможуть наблизитися до такого ідеалу. Наприклад, сьогодні всі розчаровані Арабською весною, однак коли вона тільки починалася, це був народний підйом проти тиранії. Щось подібне відбувається сьогодні в Україні, та й в інших країнах. Люди виходять на вулиці, щоб вимагати від влади виконання своїх зобов'язань перед народом. Однак найважча частина – і тут ми підходимо до «датської» моделі – полягає в тому, щоб звернути початковий імпульс в створення міцних демократичних інститутів, і тут-то часто настає збій.

Але ж для того, щоб виконувати свої зобов'язання перед народом, уряд зовсім не обов'язково має бути демократичним ... Взяти наприклад Азію, і зокрема Китай, де демократія – зовсім не обов'язкова умова успішного управління.

Френсіс Фукуяма вважає, що таке твердження вірне. Якщо порівняти Китай з Зімбабве або Північною Кореєю, то всім очевидно, що його авторитарне правління набагато ефективніше. І все ж в довгостроковій перспективі є прямий зв'язок між демократією і здатністю влади добре управляти державою, тому що всі авторитарні влади з часом втрачають зв'язок з народом, оскільки ніхто не примушує їх прислухатися до населення [2].

Але, відмічає вчений, Китай кинув досить серйозний ідеологічний виклик ліберальній демократії, тому що він зміг забезпечити більш ефективно управління, ніж, наприклад, демократична Індія.

Фукуяма багато писав про те, що Америка на власному прикладі і завдяки своїй могутності здатна формувати світ за власним образом і подобою.

Френсіс Фукуяма вважає, що він ніколи не стверджував, що Америка є зразком для наслідування. Його концепція полягає в тому, що в кінцевому рахунку закон превалює над силовою політикою, як в Євросоюзі, в той час як Америка все ще занадто покладається на військову міць. Власне, це і послужило причиною для відступу демократії, адже США вирішили, що зможуть змінити світ силою. Але у Америки немає ні ресурсів, ні волі для того, щоб встановити демократію на Близькому Сході або навіть зупинити громадянську війну в Сирії.

У своєму підході Ф. Фукуяма дуже раціональний, він не вводить в рівняння такі невизначені величини як трайбалізм, релігія, страх і ксенофобія, які притаманні людству, які не вписуються у його викладки але, тим не менш, відіграють важливу роль при виборі політичного устрою.

Вчений з готовністю визнає, що це дуже важливі чинники, і успіх демократії – це не зовсім раціональний процес. Американці так патріотичні зовсім не тому, що вони уважно вивчили всі інші системи і прийшли до об'єктивного висновку, що їх порядок – найкращий. Просто вони були виховані в таких традиціях. Вся проблема в тому, як прив'язати світогляд до системи демократичних інститутів. Але саме світогляд будується з ірраціональних елементів.

Основними викликами сучасної демократії, на думку Ф. Фукуяма, насамперед, є економічні проблеми. Так, ЄС тільки нещодавно пережив серйозну економічну кризу. Наступна група проблем пов'язана з міграцією – зараз вони в усіх на слуху. Це, так би мовити, внутрішньополітичні виклики. Є й зовнішньополітичні, пов'язані передовсім із Росією і Китаєм та зростанням їхніх територіальних амбіцій. І подібні виклики мають отримувати рішучішу, ніж зараз, відсіч з боку світового співтовариства.

Отже, політична концепція Френсіса Фукуяма, що вже належить до класиків сучасної політичної і соціальної теорії, витримує іспити часом, а тому має стати дороговказом українському суспільству на шляху ефективних реформ всіх аспектів його життя.